

Vzpomínka na velkou revoluci

eknizky.sk

Honoré de
Balzac

VZPOMÍNKA NA VELKOU REVOLUCI

HONORÉ DE BALZAC

eknizky.sk

Smíchov: Girgal, 1918, Z franc. přel. Adolf Gottwald

Vzpomínka na velkou revoluci by Honoré de Balzac is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License, except where otherwise noted.

Vzpomínka na velkou revoluci

Brzo pak pozorovali, jak zvláštním úkazem vidění nebo vzdušného pohybu překonává prostor v obou jeho způsobech – Času i Dálky, z nichž jeden jest pomyslný a druhý hmotný.

Louis La m b e r t: Filosofie dějin.

Jednou na večer iměsíce listopadu 1793 předáci Carentanští meškali iprávě v saloně pani de Dey, u níž každý den skonávalo se shromáždění.

Několik okolností, které lby nebyly upoutaly pozornost velkého města, jež však najisto musily zaujmouti městečko, dodávalo této obvyklé schůzce neobyčejný zájem.

Předevčírem paní de Dey byla se uzavřela před společností, kterou však nepřijala ještě Včera večer, předstírajíc nevolnost.

V obyčejné době tyto dvě události byly by způsobily v Carentanu týž účinek, jaký působí v Paříži letní prázdniny divadelní. Za oněch dnů život jest jaksi neúplný. Ale roku 1793 chování paní Deyové mohlo mít nejosudnější následky. Nejmenší krok nazdařbůh stával se tehdy šlechticům skorém vždy otázkou života nebo smrti.

Abychom dobře pochopili živou zvědavost a malichernou důvtipnost, jež oživovaly za tohoto večírku normanské tváře, zvláště však, abychom sdíleli tajné rozpaky paní Deyové. jest třeba objasnit úlohu, jakou hrála v Carentami Kdyžtě v kritickém postavení, v jakém tehdy byla, ocitalo se patrně mnoho lidí za revoluce, sympatie ,nejednoho čtenáře nakonec utkvějí na tomto vypravování.

Pani Deyová, vdova po generállieutenantu, rytíři mnoha řádů, opustila dvůr počátkem emigrace. Majíc značné (statky v okolí Carlentanu, utekla se tam, doufajíc, že vliv Hružovlády bude tam málo citelný.

*

i

Tento výpočet, založený lna přesné znalosti kraje byl správný. Revoluce natropila nemnoho spoust v dolní Normandii.

Ačkoli pani de Dey navštěvovala jenom šlechtické rodiny tamější, když přišla tam tentokrát na své statky, z politické chytrosti otevřela svůj dům

2 Vzpomínka na velkou revoluci

předním měšťanům tamějším a novým úředníkům, hledíc jim vnukat hrdost na tuto vymoženost, aniž probudila u nich nenávisť neb řevnivost.

Vlídna a dobrá, nadána onou nevýslovnou líbezností, jež umí se zalíbit, aniž se utíká k poníženosti i nebo k prosbě, nakonec získala si všeobecnou úctu vybraným vkusem, jehož moudré pokyny [udržovaly ji na jemné linii, odkud mohla vyhovět požadavkům této smíšené společnosti, aniž pokořila ješitnou samolibost povýšenců, aniž mrazila ješitnost svých bývalých přátel.

Jsouc asi osmatřicetiletá, zachovávala, nikoli onu svěží a bujnou krásu, jakou se vyznačují dívky z dolní Normandie, nýbrž krásu křehkou a abych tak děl, aristokratickou. Její rysy byly jemné a hebké, její vzrůst byl svižný a útlý. Když mluvila, její bledá tvář jakoby zářila a oživovala. Její velké, černé oči i byly sama vlídnost, ale jejich výraz klidný a obřadný, jakoby hlásal, že princip jejího života není už v ní.

Ježto byla provdána v nejlepším věku za starého a žárlivého Vojína, křivé její postavení patrně velmi přispívalo, aby rozestíralo nádech vážné melancholie na tváři, na níž půvaby a život lásky kdys najisto se zaskvívaly.

Kdyžtě musila neustále potlačovati prostomyslná hnutí, vzněty ženy tehdy, kdy ještě cítí, na místo, aby uvažovala, vášeň zůstala netknuta v hloubi jejího srdce. Proto též její hlavní půvab pocházel z této vnitřní mladosti, kterou občas prozrazovala její fysiognomie a dodávala jejím myšlenkám nevinného výrazu roztoužení.

Její vzhled prikazoval zdrželivost, ale v jejím chování, v jejím hlasu byly vždy rozběhy k neznámé budoucnosti jako u mladé dívky; brzo i nejnečitlivější muž zamiloval si ji a přesto zachoval jakousi uctívou bázeň, vnukanou jejími zdvořilými způsoby, které budily úctu.

Její mysl, přirozeně vznešená, utužená Vřak krutými zápasy, zdála se příliš vzdálena všednosti a mužové jednali dle toho. Této duši bylo nezbytně třeba veliké vášně. Proto též náruživosti paní Deyové soustředily se v jediném citu, citu mateřském.

Šťestí a rozkoše, kterých postrádal její život jako ženy, prožívala v nesmírné lásce, jakou chovala k svému synu. Milovala jej nejenom ryzí a hlubokou oddaností mateřskou, nýbrž zálibností milenky, žárlivostí manželky.

Byla nešťastna, jsouc vzdálena od něho, neklidná za jeho nepřítomnosti, nevidala jej nikdy dost, nežila nežli skrze něho a pro něho.

Abych objasnil mužům pilu tohoto citu, postačí, dodám-li, že tento syn byl nejenom

jediným dítětem paní Deyové, nýbrž i jejím posledním příbuzným, jedinou bytostí, k níž mohla upoutat obavy, naděje a radosti svého života. Nebožtík hrabě de Dey, byl poslední potomek svého rodu, jako ona byla jedinou dědičkou svojí rodiny.

Lidské výpočty a zájmy shodly se tudíž s nejuvzněšenějšími potřebami duše, aby v srdci hraběnčině roznítily cit beztoho už tak mocný u žen.

Vychovala svého syna jen s nesmírnými potížemi, pro které si jej ještě více oblíbila; mnohokrát lékaři předpovídali jí jeho smrt; ale, důvěřujíc ve své předtuchy, ve své naděje, dožila se nesmírné radosti, že viděla, jak šťastně prožil nebezpečí dětských let, že obdivovala se pokrokům jeho vzrůstu přes výroky lékařské fakulty.

Vytrvalým ošetřováním tento hoch dorosil a vyvinul se tak půvabně, že ve dvaceti letech byl uznáván za nejdokonalejšího kavalíra ve Versailích.

Konečně, na štěstí, které nekorunuje námahy všech matek, byla zbožňována svým synem; jejich duše si rozumely bratrskými sympatiemi. Kdyby už nebyli spoutáni svazkem přírody, byli by bezděky pojali k sobě přízeň člověka k člověku, která bývá tak vzácná v životě lidském.

V osmnácti letech jmenován dragounským poručíkem, mladý hrabě zachoval se podle příkazu čestnosti, následuje knížata do jejich vyhnanství.

Takto paní Deyová, ač šlechtična, bohačka a matka emigrantova, naprosto netajila si nebezpečnost svého krutého postavení. — Chovajíc jediné přání, zachovat synu veliké jmění, vzdala se štěstí doprovázeti jej; ale čtouc urputně zákony, na základě jichž republika zabírala den co den statky vystěhovalcu v Carentanu, libovala si v tomto svém projevu odvahy.

Což pak nezachovávala pokladu synových, třebaš šlo tu i o hrdlo?

Potom, zvidajíc o strašných popravách, které nařizoval konvent, usínala všecka blažena u vědomí, že jediný její poklad jest v jistém úkrytu, daleko všeho nebezpečí, daleko popravišť. Radovala se své víře, že učinila nejlepší opatření, aby zachránila zároveň všechny své statky.

Tomuto tajemnému přesvědčení činíc ústupky, jaké vymáhaly nešťastné časy, aniž zadávala jak své ženské důstojnosti, tak svým názorům šlechtickým, halila svoje žaly do chladného ta jemství.

Pochopila nesnáze, jaké ji čekaly v Carentanu. Kdyžte přijela tam zaujmout přední místo, zdaž takto nežila den co den na vzdory šibenici?

4 Vzpomínka na velkou revoluci

Ale, podporována materskou odvahou, uměla získat si náklonnost chudšů, ulehčujíc bez rozdílu všem bédám, a učinila se nezbytnou boháčům, pečujíc o všechny jejich zábavy.

Přijímala prokurátora obce, starostu, presidenta okrsku, veřejného žalobce, ba i soudce revolučního soudu. První čtyři osobnosti, nejsouce ženáci, dvořily se jí v naději, že se s ní ožení, viť už hrůzou z příkoří, jaké jí mohli způsobiti, či nabídkou svojí ochrany.

Veřejný žalobce, bývalý caenský prokurátor, kdysi právní zástupce hraběncin, pokoušel se jí vnuknout lásku chováním, plným oddanosti a velkomyslnosti; nebezpečný to jemnocit!

Byl to nejstrašlivější ze všech nápadníků. Samojediný znal dopodrobna stav značného jmění bývalé své zákaznice. Jeho vášeň vzrůstala věru všemi zálusky lakoty, která se opírala o nesmírnou moc, o právo nad životem a smrtí v okrsku.

Tento muž, ještě mlád, projevoval tolik ušlechtilosti ve svém chování, že paní Deyová dosud jej nemohla posoudit. Ale pohrdajíc nebezpečím, v jakém se ocitala, závodíc v obratnosti s Normany, používala důvtipného ducha a důmyslu, jehož příroda udělila ženám, aby uměly pospolu soupeřit. Ziskávajíc času, doufala, že živa a zdráva vyvázne z nesnází.

Za oné doby royalisté vnitřní Francie těšili se napořád, den co den, že se dočkají konce revoluce na druhy den; a toto přesvědčení bylo zkázou mnoha z nich.

Přes tyto překážky hraběnka dosti obratně udržela svou nezávislost až do dne, kdy z nevysvětlitelné neopatrnosti odhodlala se uzavřít se před společností.

Vnukala zájem tak hluboký a tak opravdový, že osoby, přišlé onoho večera k ní, živě se znepokojily, dovídajíce se, že jest jí nemožno, přijmouti je; po tom s onou upřímnou zvědavostí, prosáklou v mravech venkovských, pozeptaly se na neštěstí, smutek a nemoc, jaká as trápí paní Deyovou.

Na tyto otázky stará služebná, jménem Brigita, odpovídala, že její paní se uzavřela a nechce vidět nikoho, ani domácích lidí.

Životem jaksi klášterním, jaký vedou obyvatelé městečka, vzniká v nich návyk rozbírat a vykládat činy druhého, návyk sám sebou tak nezdolný, že, jakmile každý politoval paní Deyovou, aniž věděl, zda jest jí opravdu dobře nebo zle, jal se pátrati po příčinách jejího náhlého uzavření.

„Kdyby byla nemocná,“ pravil první zvědavec, „byla by poslala pro lékaře; ale doktor zůstal po celý den u mne hrát v šachy.“

Říkal mi, směje se, že za časů nynějších jest jen jediná nemoc... a že jest nevyléčitelná.“

Tento vtip byl opatrně puštěn. Tu ženy, i mužové, starci a dívky rozptýlovaly se po širém poli domněnek. Každý mýnil poodhalit tajemství a toto tajemství zaujalo všechny myslí

Na druhý den podezření zažlukávala. Kdyžť život v městečku jest jako na dlani, ženy dověděly se první, že Brigita učinila na trhu ;nákupy značnější nežli jindy. To nebylo možno popírat.

Viděli Brigitu velmi časně z rána na náměstí, a — věc to podivná — kupovala tam jediného zajíce, jaký tam právě byl. Celé město vědělo, že paní Deyová nemá ráda zvěřiny.

Zajíc stal se východiskem pro nekonečné dohady.

Konajíce svou periodickou procházku, starci postřehli v domě hraběnčině jakousi soustředěnou činnost, jež se projevovala i opatřeními, jakými lidé ji hleděli utajit.

Předešlého dne komorník vyklepával koberec na zahradě; nikdo by si toho nebyl povšimnul; ale tento koberec stal se dokladem pro povídačky, jež si kde kdo vymýšlel.

Každý měl svou.

Na druhý den, dovídajíce se, že paní Deyová vydává se za churavou, přední osobnosti carentanské sešly se na večer u bratra starostova, starého ženatého kupce, poctivce všeobecně váženého, k němuž hraběnka měla mnoho ohledů.

Tam všichni nápadníci mladé vdovy měli vyjevit pletku, jakž takž pravděpodobnou; a každý mýnil pro sebe využít tajné okolnosti, která ji nutila takto si zadat.

Veřejný žalobce vyličil celé drama, aby v noci uvedl syna paní Deyové do jejího domu.

Starosta věřil, že jde o kněze nepřisežného, jenž přišel z Vendée a požádal prý ji o útočiště; ale nákup zajíce V patek hatil mu to Velice.

President okrsku mýnil najisto velitele Chouanů nebo Vendejských, který jest zle pronásledován.

Jiní pak hádali na šlechtice, jenž unikl z pařížských žalářů.

Konec konců, všichni podezřívají hraběnku, že provinila se nějakým

6 Vzpomínka na velkou revoluci

velkomyslným skutkem, jež tehdejší zákony nazývaly zločinem a které mohly vést na popraviště.

Verejný žalobce říkal ostatně šeptem, že třeba mlčet, a hleděl zachránit nešťastnici od propasti, k níž spěje horempádem.

„Jestliže rozhlásíte tuto věc,“ dodával, „musil bych zakročit, vykonávat u ní prohlídky, a pak ...!“

Nedomluvil, ale každý pochopil tuto zámku.

Upřímní přátelé hraběncini polekali se o ni tou měrou, že třetího dne ráno prokurátorsyndikus obce dopsal jí po své ženě, Vybízeje ji, aby ho přijala pna večírek Jako jindy. Jsa odvážnější, starý obchodník dostavil se ráno k paní Deyové. Spoléhaje na službu, jakou jí mínil prokázat, zadal, aby ho uvedli k ní, a všecek ustrnul, spatřiv ji v zahradě, jak stříhá poslední květy svých záhonů, aby jimi vyplnila vásy.

„Patrně dala útulek svému milenci,“ řekl si stařec, pojat soucitem k této rozkošné ženě.

Zvláštní výraz hraběnciny tváře jej utvrdil v jeho podezřeních.

Živě dojat touto oddaností, ženám tak přirozenou, ale nás vždycky tak dojmající, protože všem mužům lahodí oběti, jaké jedna z nich koná mužovi, obchodník zpravil hraběnkou o tom, jaké pověsti kolují V městě, a v jakém se ocitá nebezpečí.

„Neboť,“ pravil jí na konec, „jsou-li mezi našimi úředníky někteří dosti ochotní, aby vám odpustili hrdinství, jež by se týkalo kněze, nikdo vás nepolituje, ukáže-li se, že se obětujete zájmům milostným.“

Při těchto slovech paní Deyová ,zadávala se na starce vzhledem vytrženým a šileneckým, který jím zamrazil, jím, starcem.

„Pojďte,“ pravila mu, berouc ho za ruku, aby ho zavedla do své světnice, kdež, přesvědčivši se, že jsou sami, vyňala ze zánadri dopis špinavý a načmáraný.

„Čtěte!“ zvolala, velmi se namáhajíc, aby pronesla toto slovo.

Sklesla do své lenošky, jako úmrtvena.

Zatím co starý obchodník hledal své brejle a očistil je, vzhlédla k němu, prohlížela ho po prvé zvědavě, potom změněným hlasem pravila jemu tiše:

„Důvěřuji vám!“

„Což pak nepřicházím, abych sdílel váš přečin?“ odpověděl prostomyslně dobrák.

Zachvěla se. Po prvé v tomto městečku její duše sympathisovala s duší druhého.

Starý obchodník pochopil rázem i sklíčení i radost hraběncinu.

Její syn súčastnil se výpravy Granvillské, psal své matce z kobky Věžeňské, dodávaje jí tesknou i slastnou nadějí. Nepochybuje o svých prostředcích upláchnutí, označoval jí tři dny, za kterých prý se k ní dostaví, přestrojen.

Osudný dopis obsahoval srdceryvné s bohem, nedojde-li on do Carentanu, a prosil matku „aby odevzdala dosti značnou sumu poslovi, jenž Vzal si na starost dodat jí tento list skrze tisícerá nebezpečí.

Papír se zachvíval v rukou starcových.

„A už je třetí den,“ zvolala paní Deyová, jež prudce povstala, vzala zas dopis a šla.

„Dopustila jste se neopatrných kousků,“ pravil jí obchodník. „Proč pak dále jste shánět zásoby?“

„Ale snad přijde všecek umořen hladem, vysílen únavou a

Nedomluvila.

„Jsem jist svým bratrem,“ promluvil opět stařec, „půjdu ho získat pro Vaše zájmy.“

Obchodník projevil opět za této okolnosti důvtip, jaký míval v obchodních věcech, a vnukl jí pokyny, proniklé opatrností a důmyslem.

Jakmile se dohodli p všem, co budou mluvit a dělat, jeden i druhý, stařec šel pod záminkami obratně vymyšlenými hávštěvou do předních domů carentanských, kdež oznámil, že paní Deyová, jíž právě navštívil, bude přijímat hosty ma večírek přes svoji chu- ravost.

Závodě důvtipem s normanskými hlavami při dotazování, jemuž každá rodina jej podrobila, na nemoc hraběncinu, šťastně pozměnil mínění skoro všech osob, které se obíraly touto tajemnou záležitostí.

Jeho první návštěva učinila zázraky.

Před starou dámou, trpící dnou, vyprávěl, že paní Deyová byla by málem zhynula záchvatem dny v žaludku; kdyžť proslulý Tronchin doporučil jí kdysi v podobném případě, aby s obložila ňadra koží zajíce za živa staženého, a aby ležela v posteli, ani se nehýbajíc, hraběnka, přede dvěma dny v nebezpečí smrti zařídívši se na vlas podle podivného předpisu

8 Vzpomínka na velkou revoluci

Tronchinova, dosti slušně se zotavila, aby přijímala ty, kdož ji navštíví na večírku.

Tato bájka měla podivuhodný úspěch a carentanský lékař, royalista in petto, zdůraznil její účinek významem, s jakým probíral účinnost léčení. Přes to však podezření příliš silně se zakořenila v mysli několika svéhlavou nebo několika mudráků, aby se nadobro rozptýlila; a tak na večer ti, kdo bývali hostem u paní Deyové, přicházeli horlivě a záhy k ní, jedni, aby sledovali její vzezření, druzi z přátelství, ostatní většinou stržení podivuhodnou stránkou jejího vyléčení.

Zastali hraběnku, ona sedí v zákoutí velkého krbu svého salonu, jenž byl téměř tak skrovný, jako ostatní salony carentanské; neboť, aby se nedotkla malichernických názorů svojich hostů, odříkala se požitků přepychu, jakým byla kdys navyklá; nezměnila tedy nic ve své domácnosti. Podlaha přijímací světnice nebyla ani vydrhnutá.

Nechávala na stenách staré temné čalouny, zachovávala krajinský nábytek, svítila svíčkami a řídila se způsoby města, osvojujíc si venkovský život, nelekajíc se ani nejtrpčích malicherností, ani nejorožluklejších nedostatků.

Ale vědouc, že její hosté jí prominou přepychovosti, směřující k jejich blahobytu, neopomíjela ničeho, když šlo o to, aby jim dopřála osobních příjemností. Pro to též jim dávala výtečné hostiny.

Ba, zacházela až k tomu, že předstírala lakotu, aby se zavděčila těmto vypočítavým duchům; a kdyžtě si důvtipně dala vymoci na sobě jisté ústupky přepychu, uměla se půvabně zařídit dle toho.

Tak tedy, k sedmé hodině na večer nejlepší špatná společnost carentanská meškala u ní a rozsadila se ve velkém kruhu před krbem. Paní hostitelka, podporována ve svém tieštěti soustrastnými pohledy, jaké i vysílal starý obchodník, snášela s neslýchanou odvahou podrobné otázky, malicherné a pitomé úvahy svých hostů.

Ale při každém úderu kladiva, dopadlém na její vrata, nebo pokaždé, když kroky se

ozývaly na ulici, tajila svoje vzruchy, nadhazujíc otázky, týkající se blahobytu kraje. Rozvířila hlučné rozpravy o jakosti ovocných moštů a její důvěrník napomáhal jí tak dobře, že společnost téměř zapomněla ji slídit, shledávajíc její vzezření přirozeným a její vystupování neotřesným.

Veřejný žalobce a jeden ze soudců revolučního tribunálu zůstávali

zamlklí, sledovali pozorně nejmenší záchvěvy jejího výkazu, naslouchali v domě přes všecek hluk; a několikrát dali jí zarážející otázky, «ýež však hraběnka zodpověděla s obdivnou duchapřítomností.

Matky mají tolik odvahy!

V okamžiku, kdy paní Deyová utvořila skupiny hráčů, umístila všechny ke stolkům bostonu reversise inebo whistu, pohovořila ještě chvíly u několika mladých osob s nesmírnou nenuceností, hrajíc svou úlohu jako dokonalá herečka. Dala se požádat o loto prohlásila, že sama ví, kde loto jest a zmizela.

„Zalykám se, má ubohá Brigito,“ zvolala, stírajíc slzy, jež jí vytryskly jz jejích očí, zářících horečkou, bolestí a netrpělivostí.

„Nepřichází,“ promluvila zas, rozhlížejíc se po světnici, kam byla zašla. „Zde dýchám a

žiju. Ještě jen několik okamžiku a bude zde přece! Neboť žije dosud, o tom jsem jista. Srdce mé mi to praví. Neslyšíte nic Brigito? Dala bych zbytek svého života, abych zvěděla, zda je v žaláři, nebo putuje venku. Chtěla bych nemyslit Zkoumala znova, zda všechno jest V pořádku ve Světnici. Hezký oheň plápolal v krbu; okenice byly pečlivě uzavřeny; kusy nábytku skvěly se čistotou; způsob, jakým byla ustlána postel, svědčil, že hraběnka obírala se s Brigitou nejmenšími podrobnostmi; a její naděje projevovaly se jemnými pozornostmi, jež patrně byly vykonány v tomto pokoji, kdež sálala i půvabná lahoda lásky i její nejucudnější mazlivosti vůněmi, jež vydechovaly květy.

Jediná matka mohla Vytušiti přání vojáčka a připravit mu tak dokonalá potěšení.

Vybrané jídlo, vzácná vína, obuv, prádlo, zkrátka všechno, co mohlo být nezbytno, nebo příjemno unavenému poutníku, bylo zde nakupeno, jen aby mu nescházelo nic, aby radosti pobytu domácího odhalily mu lásku matčinu.

„Brigito!“ pravila hraběnka rozryvným zvukem hlasu, jdouc přistavit židli ke stolu, jako by vdýchla skutečnost svým přáním, jako by zvýšila sílu svých sebeklamu.

„Ach, paní, on přijde. Není už daleko.“ „Nepochybují, že je na živu, že je na pochodu,“ promluvila zas Brigita. „Vložila jsem klíč do Jbible, a držela jsem ji na svých prstech, mezi tím, co Cottin četl evangelium sv. Jana... a, jpaní, klíč se neobrátit!“

10 Vzpomínka na velkou revoluci

„Je to tak jisté?“ otázala Se hraběnka. „Oh, paní, toť se ví. Vsadila bych se o duši, že ještě je na živu. Bůh nemůže se mýlit.“

Přes nebezpečí, jaké ho tu čeká, chtěla bych věru přec Vidět ho tady.“

„Ubohý pan August!“ zvolala Brigita. „Je najisto na nohou, ma cestách.“

„A bijie už osm hodin na věži,“ zvolala hraběnka s hrůzou.

Polekala se, že prodlela déle nežii i měla v tělo Světnici, kdež věřila v život svého syna, vidouc všecko, co jí dosvědčovalo život, a odešla; ale dříve, než vešla do salonu, zůstala okamžik pod sloupořadím schodů, naslouchajíc, zda nějaký hluk neprobouzí zamlklé ohlasy města.

Usmála se ina manžela Brigitina, stojícího na stráži, jehož oči zdály se ochrnutými

pozorným nasloucháním šelestům návsí a noci.

Viděla svého syna ve všem a všude.

Vrátila se brzo, předstírajíc veselý vzhled, a jala se hrát v loto s děvčátky; ale občas si postěžovala na nevolnost a šla opět usednout do svého křesla u krbu.

Takové bylo postavení Věcí a myslí v domě pani Deyové, co zatím cestou z Paříže do Cherbourgu zaměřoval ke Carentanu mladík, jenž byl oblečen v hnědou kamizolu, předepsaný to šat za oné doby.

Na počátku pdvodů byla pramalá kázeň, nebo vůbec jí nebylo. Požadavky okamžiků medovovaly valně republice vystrojit ihned své vojáky, a nebyla vzácným zjevem podívaná, jak cesty se hemží nováčky,, kteří nosili dále svoje občanské šaty.

Tito mladíci předcházeli své prapory na etapních místech, nebo zůstávali vzadu; neboť jejich pochod řídil se podle toho, jak dovedli snášet svízele dlouhé cesty.

Poutník, o něhož tady, jdle, dlosti daleko předešel šik zverbovaných branců, jdoucící do Cherbourgu, jež starosta cherbourgský očekával každou chvíli, aby jim rozdělil lístky ubytovací.

Tento mladík šel krokem zatíhlým, ale dosud pevnýma jeho chůze svědčila patrně, že už dávno je navyklý klopotám i života vojenského.

Třebas měsíc osvěcoval pastviny, které jsou opodál Carentanu, muž postřehl hrubé bílé mraky, chystající se zasněžit pole, a bázeň, že ho překvapí metelice, zbystřovala jeho pochod, tehdy kvapnější, nežli tomu dopouštěla jeho únava.

Na zádech nesl téměř prázdný tlumok, a v ruce měl zimostrázovou hůl,

uřezanou ve vysokých a širokých plotech, jaké tento keř tvoří kolem většiny usedlostí dolní Normandie.

Tento osamělý poutník vešel do Carentanu, jehož věže fantastickými svity měsíce vroubeny, zjevily se mu už chvíli. Jeho krok vzbouzel ohlasy zamklých ulic, kdež nepotkal nikoho; musil se pozeptat na dům starostův, tkalce, jenž dosud pracoval.

Tento úředník bydlel nedaleko opodál, a nováček brzo se octl v předsíni domu starostova, a usedl tam na kamennou lavici, očekávaje ubytovací lístek, o němž požádal.

Ale, předvolán tímto úředníkem, dostavil se k němu, a byl pečlivě vyšetřován.

Pěšák byl mladík pěkného vzezření, jež zdálo se šlechtickým. Inteligence, pocházející z dobré výchovy, jevila se mu z tváře.

„Jak se jmenuješ?“ optal se ho starosta, dívaje se naň pohledem zchtralým.

„Julien Jussieu,“ odpověděl nováček.

„A přicházíš?“ pravil úředník, projevuje nedůvěru.

„Z Paříže.“

„Tvoji kamarádi jsou asi daleko,“ promluvil opět Norman posměšným tonem. „Nadešel jsem tři míle praporu.“

„Nějaká citová záležitost Ivede tě patrně do Carentanu, občane rekrute?“ pravil starosta chytráckým tonem. „Dobrá,“ dodal, kyna na odmíčenou mladíku, jenž se chystal promluvit, „vím už, kam tě iposlat. Tu máš,“ dodal, odevzdávaje mu jeho ubytovací lístek, „jdi, občane Jussieu!“

Nádech ironie ozval se z přízvuku, s jakým úředník vyslovil tato dvě poslední slova, podávaje mu lístek, na němž bylo napsáno obydlí paní Deyové.

Mladík přečetl adresu se zvědavostí.

„Ví dobře, že nemá tam daleko; a když bude venku, rázem proběhne náměstí!“ pravil starosta, promlouvaje k sobě samému, zatím co mladík vycházel.

„Je hezky odvážný! Necht ho bůh provází! Má odpověď na všechno. Ano, ale kdyby někdo jiný nežli já býval mu prohlížel jeho papíry, bylo lby, veta po něm!!“

V tom okamžiku věžní hodiny carentanské odbily půl desáté; svítlny

12 Vzpomínka na velkou revoluci

rozžíhaly se v předsíni pani Deypové, sluhové pomáhali svým paním a pánům obouvat střevíce, oblékat hazuky nebo pláštiky; hráči vyrovnali své účty a chystali se všichni společně odejít podle zvyku, jaký jest ve všech městečkách.

„Zdá se, že žalobce miní zůstatí,“ pravila Jedna dáma, pozorujíc, že tato významná osoba jim chybí ve chvíli, kdy každý se loučil na náměstí, aby se ubíral domů, jakmile odříkal všechny obraty na rozloučenou.

Tento strašný úředník opravdu osaměl s hraběnkou, která, chvějíc se, očekávala, až se mu uráčí odejít.

„Občanko,“ pravil konečně po dlouhém mlčení, jež mělo cos děsivého do sebe, „jsem zde, abych provedl zákony republiky?“

Paní Deyová se zachvěla.

„Nuže, nemáš nic, co bys mně vyjevila?“ optal se.

„Nic,“ odpověděla «divena.

„Ah, paní,“ pravil žalobce, usedaje vedle ní, a pozměňuje v té chvíli ton, „hlesne-li kdo, pak vy nebo já můžeme octnout se na popravíšti. Příliš dobře jsem pozoroval vaši povahu, vaši duši, vaše způsoby, než abych sdílel omyl, do něhož jste uvedla vaši společnost dnes večer. Očekáváte svého syna, nemohu o tom pochybovat.“

Hraběnka pokynula záporně; ale zbledla, svaly jejího obličejce se sevřely nezbytím, v jakém se octla, majíc předstírat klamnou pevnost a nesmiřitelný pohled veřejného žalobce neopominul ani jednoho tohoto hnutí.

„Nuže, přijměte ho!“ promluvil opět revoluční úředník; ale nechť se nezdrží déle než do sedmi hodin ráno pod vaší střechou. Zítřka za úsvitu, opatřen udáním, které si dám zjednat, přijdu k vám ...“

Dívala se naň ztrnulým pohledem, jehož by se i tygru zželelo.

„Prokážu,“ mluvil dál tichým hlasem, „falešnost udání přesnými prohlídkami, a vy, vy se octnete způsobem mého vypsání mimo všechna další podezření. Promluvíme o vašich vlasteneckých darech, o vašem občanském smýšlení a budeme zachráněni.“

Paní Deyová obávala se léčky, zůstala nehybná, ale její tvář byla rozpálena a její jazyk přimražen.

Úder kladiva zazněl v domě.

„Ah!“ zvolala matka, poděšena klekajíc! „Zachránit ho ! Zachránit ho !“

„Ano, zachraňme ho!“ promluvil, opět veřejný žalobce pohlížeje na ni Vášnivě, „i kdyby nás to stálo život!“

„jsem ztracena!“ zvolala, zatím co žalobce zdvořile ji zvedal.

„Eh, paní!“ pdpověděl řečnickým obratem, „nechci za vás Vděčit ničemu ... leda vám samé!“

„Paní, už je...“ zvolala Brigita, která myslila, že paní je sama.

Spatřivši veřejného žalobce, stará služka, jakž byla zprvu červená a radostná, ztrnula a zbledla.

„Kdo je to, Brigito?“ optal se úředník tonem mírným a chápavým.

„Nováček, jehož nám starosta posílá na nocleh,“ odpověděla služka, ukazujíc lístek.

„Má pravdu!“ pravil žalobce, když pročti listinu.

„Přijde nám celý prapor dnes večer!“

A odešel.

Hraběnka v tom okamžiku cítila příliš potřebu věřit v upřímnost svého bývalého zástupce, než aby pojala nejmenší pochybnost; vystoupila rychle po schodech, sotva se držíc na nohou; potom otevřela dvěře světnice, spatřila svého syna, vrhla se Ido jeho náručí, sotva dýchajíc:

„Ach, hochu můj, hochu můj!“ zvolala, vzlykajíc a pokrývajíc ho polibky, prodchlými jakousi zběsilostí.

„Paní!“ pravil neznámý.

„Ah, to není on!“ zvolala, couvajíc hrůzou a zastavujíc se před nováčkem, na něhož zírала vyjeveným pohledem.

„O, svátý bože, jak se mu podobá!“ řekla Brigita.

Nastala chvíle mlčení, a sám cizinec zachvěl se při pohledu na paní Deyovou.

„Ah, pane!“ pravila, opírajíc se o manžela Brigitina, a cítíc při tom v celém rozsahu bolest, jejíž první záchvat byl by ji usmrtil. „Pane, nemohu vás déle viděti, dovolíte, aby moji lidé mne vystřídali a obsloužili vás.“

Odešla do ísvého pokoje, napolo nešaná Brigitou a svým starým služebníkem.

„Cože, paní!“ pravila služka, usazujíc svou paní, „tento chlapík ulehne do postele pana Augusta, obuje trepky pana Augusta, sni paštiku, kterou jsem přichystala pro pana Augusta! Kdyby mne měli popravit, já...“

„Brigito!“ zvolala paní Deyová.

Brigita umlkla.

„Mlč přec, žvanilko,“ pravil jí její manžel potichu, „chceš usmrtit paní?“

Vtom okamžiku inováček zahřmotil ve světnici, usedaje za stůl.

14 Vzpomínka na velkou revoluci

„Nezůstanu zde!“ zvolala paní Deyová, „půjdu do Iskleníku, odkudž zaslechnu lépe, co se bude dít venku za noci.“

Kolísala ještě mezi bázni, že pozbyla syna a nadějí, že ho uvidí přijít.

Noc byla úděsně mlčenlivá.

Pro hraběnkou nastal hrozný okamžik, když prapor nováčků vtáhl do města a když každý muž tam hledal svůj nocleh.

To bylo nadějí zklamaných při každém kroku, při každém hřmotu; brzo pak příroda utichla zase strašlivým klidem.

K ránu hraběnka musila odejít do svého pokoje.

Brigita, která dozírala na pohyby své paní, nevidouc ji vycházet, vešla do světnice, a našla tam hraběnkou mrtvou.

„Patrné zaslechla toho rekruta, který právě se oblékl a chodí po světnici pana Augusta, zpívaje jejich prokletou marsellaisu, jako by byl ve stáji,“ pravila Brigita. „To ji patrně usmrtilo!“

Hraběncína smrt byla způsobena nějakým vážnějším pocitem a to nepochybně nějakým strašlivým viděním.

Právě ve chvíli, kdy paní Deyová umírala v Carentanu, její syn byl zastřelen v Morbihanu.

Můžeme připojit tuto tragickou událost ke všem pozorováním o sympathlích, jež nedbají, zákonů prostoru: doklady to, jež sbírá s důvtipnou vědychtivostí několik samotářů, a jež jednou přispějí k základům nové vědy, jež do dnešního dne postrádala muže geniálního.

Konec.